

MUHAFAZAKAR SİYASİ DÜŞÜNCE KAVRAMI ÜZERİNE

Hasan Hüseyin AKKAŞ*

ÖZET

Muhafazakarlık kavramının tanımlanmasını güçleştiren iki temel neden vardır. Birincisi muhafazakarlıkla ilgili tanımlamalar genellikle geçmişin *hikmetleri* (wisdoms) üzerinden yapılmakta ve gelecek, geçmişin referansları ile açıklanmaktadır. İkincisi muhafazakarlık, gelecek yönelimli ve değişimi esas alan tüm teorik çalışmalara, yasal dayanaklara ve toplumsal pratiklere temkinli yaklaşan ve hatta direnç gösteren bir düşünce olmaktadır. Örneğin toplumsal dinamikleri geçmiş ve gelecek arasındaki *ortaklık* (partnership) ile açıklayan muhafazakarlık, toplumsal değişime direnç gösterirken, bazı durumlarda değişimin kaçınılmaz olabileceğini vurgulamaktadır. Her iki durumda da muhafazakarlığın alacağı tavır ve sahip olacağı tutumlar hakkında bazı belirsizlikler söz konusudur. Bu yazıda kavram olarak 19. yüzyılda siyasi literatürde kullanılmaya başlayan muhafazakarlığın bazı temel niteliklerinden hareketle tanımlanmasına çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakarlık, tarih, gelenek

ABSTRACT

There are two main difficulties in defining the concept “conservatism”. Firstly, the definitions concerning this concept tend to put a great emphasis on wisdom of the past, and the future seems to be predicted through the referents invoked from the past. Secondly, conservatism is a thought, which approaches extreme caution all future-oriented and social-change-based theoretical attempts, legal frameworks and social practices. For example, conservatism, by explaining social dynamics through commonalities between past and future, generally resists social change, even though it concedes that in certain circumstances social change is inevitable. In both cases there are ambiguities regarding attitudes and behaviors that conservatism can take. In this writing, conservatism, will be explained on the basis of its characteristics which first appeared conceptually in nineteenth century political literature.

Key Words: Conservatism, history, tradition

***

---

* Yard. Doç Dr. Uşak İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

KAVRAM

Muhafazakarlık, latince “conservare” kelimesinden türetilen koruma ve muhafaza etme anlamına gelmektedir. Siyasi düşünce bakımından muhafazakarlık modern bir tavır ve hareket¹ olsa da, tarihi süreç bakımından kökleri Aristo’ya kadar dayandığı iddiası yapılmaktadır². “Conservator” terimi, Ortaçağ toplumlarında yasaları ve belli grupları koruyan anlamında kullanılmıştır. Kavram olarak muhafazakarlığın (conservateur) Fransız siyasi literatürüne girişi, Fransız Devrimi sonrasındır. Napoleon politikalarının başarısızlığa uğraması sonucu, Devrim öncesi siyasi inanç ve değerleri yeniden gerçekleştirmek üzere muhafazakarlık, adalet ilkelerini ve medeniyetin güvenliğini sağlama anlamında kullanılmıştır³.

İngiltere’de ise The Quarterly Review editörü J. W. Croker tarafından 1830’da İngilizceye tercüme edilen muhafazakarlık, Sir Robert Peel’in partisinin temel dayanakları olarak, 1834 Tamworth Manifestosu’nda yer almıştır. Aynı yıllarda muhafazakarlık kavramı Calhoun, Webster ve Brownson’un kullanımlarıyla Amerikan siyasi literatürüne girmiştir⁴. Günümüz muhafazakar siyasi düşüncenin temel referansı olarak kabul edilen ve İngiliz liberal Whig partisi milletvekili olan Edmund Burke (1729-1794), muhafazakarlık (conservator) yerine, koruma (preservation) terimini kullanmıştır⁵. Böylece muhafazakarlık teriminin siyasi literatürde kullanımının yaklaşık ikiyüzyıl önce başladığı söylenebilir.

Siyasette muhafazakar tutumun amacı, statükoyu korumak, reformlara temkinli ve tedrici bir destek vermektir. İngiltere’de Tori, Amerika’da Cumhuriyetçi, Fransa’da de Gaulle’cü ve Avrupa ülkelerinde Hıristiyan demokrat partiler muhafazakardır. Ancak bunların muhafazakar siyasi tavırları, toplumlarının durumlarına bağlı olarak birbirlerine benzemez. Örneğin muhafazakar siyasi düşüncenin 19. yüzyıldaki durumu, İngiltere’de monarşi ve aristokrasinin bulunması nedeniyle değişim, aristokrasi ve monarşinin dönüşümüne dayanırken Amerikan toplumunda, aristokrasinin bulunmaması nedeniyle ekonomik gelişmeleri referans almıştır. Fransa’da ise

¹ Roger Scruton, *Conservative Texts An Anthology*, St. Martin’s Press, New York 1991, s.1. Burada muhafazakarlığın modern bir düşünce olduğunu söyleyen Scruton, muhafazakarlığın siyasi bir düşünce olmasında onun, Fransız Devrimi ve Devrim sonrası toplumsal kurumların dönüştürülmesinin etkili olduğunu vurgular.

² M. Morton Auerbach, *The Conservative Illusion*, Columbia University Press, New York 1959, s.5-9. Auerbach muhafazakarlığın kökenini Ortaçağ ve Roman Stoiklerine dayandığını iddia eder. Eflatun’un “Cumhuriyet” adlı eserinin entelektüel muhafazakarlığın en önemli referansı olduğunu söyler.

³ William Benton, “Conservatism”, *Encyclopedia Britannica*, Vol.6, Chicago 1966, s.371-372.

⁴ Russell Kirk, “Conservatism”, William D. Halsey, *Collier’s Encyclopedia*, Crowell-Collier Educational Corporation, Vol.7, 1970, s.204.

⁵ Edmund Burke, *Reflections on the Revolution in France*, Penguin Books Ltd., England 1969, s.96-99.

muhafazakarlık, Devrimin getirdiği hızlı değişime karşı monarşinin yeniden kurulmasına çalışmıştır⁶.

Genel olarak değerlendirildiğinde muhafazakarlığın temel amacı devrimi öngörmek değil, devrimlerin yaratabileceği toplumsal yıkımı hissederek, devrimleri önlemeye çalışmaktır. Muhafazakarlık kavramının toplumların durumlarına göre farklılıklar göstermesi veya aynı toplumun farklı tarihi süreçlerinde farklı yansımalara sahip olması, bu düşüncenin pragmatik niteliğini gösterir. Burada anlaşılacağı gibi muhafazakarlık kavramının tanımlanmasında ister istemez bir belirsizlik söz konusudur. Buna rağmen ikiyüz yıllık süreçte oluşan bir gelenekten bahsedilebilir ve bu temel üzerinde tanımlaması farklılıklarıyla birlikte yapılabilir.

Muhafazakar Siyasi Düşüncede “Akıl”

Muhafazakar düşüncenin insan doğasına yönelik yaklaşımı, dini ve felsefi açıdan iki şekilde ortaya çıkmakta ve her ikisinde de ortak nokta insanoğlunun yaratılışındaki eksiklik nedeniyle yanılabilir olmasında birleşmektedir. Hıristiyanlık inancına göre insanoğlu, taşıdığı günah nedeniyle mükemmelliği gerçekleştiremez. Mükemmellik ancak Tanrı'dadır⁷. Bundan dolayı mevcut durum korunmalı ve değişimi talep edecek unsurlar dikkatlice izlenmelidir. Felsefi olarak muhafazakarlar, sosyal ve siyasi sorunların kökeninin, liberal ve sosyalist düşüncenin aksine insanoğlunun doğasında olduğunu iddia etmektedirler. Sosyal ve siyasi düzenin kurulma sorunu akla bırakılması durumunda insanların yanlışlıklar yapabileceği iddiasında bulunan muhafazakarlık, aklın yerine önyargıyı koymaktadır⁸. Muhafazakarlık, yaratılış bakımından eksik olan insanoğlunun tahmin edilemeyen davranışlarına karşı önyargı ve tarihi koyarak, insan doğasının vahşiliğinin ehlileşebileceğini savunur. Muhafazakar siyasal düşüncenin insan doğasına yönelik açıklamaları Hıristiyan felsefesine dayanmakta ve buradan hareketle Aydınlanma felsefesine karşı çıkmaktadır.

Tarihi açıdan 17. ve 18. yüzyıllara dayanan Aydınlanma projesi öncesine göre bir kopuş ve sonrasında öncülü olarak toplumsal, siyasal ve düşünsel özgünlüğe sahiptir. Aydınlanma düşünürlerinin buradaki amacı Ortaçağın mirasını sekülerleştirerek Kilise ve İncil'in otoritesini, tabiat ve aklın otoritesi ile değiştirmek olmuştur⁹. Burada aklın geçmişle olan bağı koparılarak aydınlatılmakta, aydınlanmış akılda çevresini düzelterek mükemmel bir düzen kurulabilmektedir.

⁶ Clinton Rossiter, “*Conservatism*”, International Encyclopedia of the Social Sciences, (Edit) David L. Sills, Crowsell-Collier and Macmillan Inc., Vol.3, 1968, s.291-293.

⁷ William Benton, “*Conservatism*”, Encyclopedia Britannica, Vol.6, 1966, s.373.

⁸ Kenneth Minogue, “*Conservatism*”, The Encyclopedia of Philosophy, (Edit) Paul Edwards, Vol.2, The Macmillan Company And The Free Press, New York 1967, s.196.

⁹ Ahmet Çiğdem, *Aydınlanma Düşüncesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s.17-18.

İnsan doğasının yaratılışındaki eksiklik nedeniyle aklın evrensel projesinin yanlışlanır olduğuna inanan muhafazakarlığın Hooker'dan Hume'e ve Burke'den Oakeshott'a kadar, Aydınlanmanın kurucu rasyonalizmine karşı çıkan bir muhafazakar düşünce halkası vardır. Hooker akli reddetmez çünkü akıl, Tanrı'nın insanoğluna verdiği hediyedir. Ancak insanoğlu, akıl yoluyla eksik olduğunun farkına varabilir. Akıl mutlak doğruyu bulamaz, ona güvenildiğinde ise kurulu düzen tehlikeye girmektedir. İnsan davranış ve motivasyonunu inceleyen Hume, aklın sınırlandırılmasını savunur. Çünkü akıl insan davranışının temel yönlendiricisi değil, tutkularının kölesidir¹⁰. Kısacası aklın, tutkularla hareket ettiğinden dolayı mutlak bilgiye, salt kendi iradesiyle ulaşması mümkün değildir.

İnsani gelişmeler yaşanırken, insan aklının nasıl sınırlandırılacağına hesabı yapılmadığını iddia eden, akıl ve onun projelerine karşı çıkan ve modern muhafazakar siyasi düşüncenin referansı haline gelen Edmund Burke'de akıl, önyargıdan bağımsız olamaz. Ona göre insanlar, tarihi geleneğin ürünüdürler¹¹. Bir başka ifadeyle önyargı, birey-metin arasındaki ilişkidir ve aynı zamanda toplumların varlık nedenidir¹². Burkeci düşünce geleneğini takip eden Oakeshott, siyasette kurucu rasyonalizme karşı çıkmaktadır. Ona göre rasyonalistlerin amacı akli, bağlı olduğu önyargı ve gelenekten bağımsızlaştırarak otorite haline getirmektir. Böylece yenilik ve değişim sürekli hale gelecek ve evrende mükemmellik elde edilecektir. Modern politik düşünceyi teknik ve pratik bilgi olarak iki farklı biçimde yorumlayan Oakeshott'da ise, pratik bilgi, önyargıları referans almakta, deneyim yoluyla ve geleneklerden ortaya çıkmaktadır. Batı kurucu rasyonalizmine karşılık gelen teknik bilgi ise aklın sabitesini göstermekte ve bu yolla evrensel değerler oluşturulmaya çalışılmakta ise de her iki bilginin de birbirinden ayıramayacağını vurgulamaktadır¹³.

Aydınlanma düşüncesine göre mükemmel olan insan doğası, kurumların zoruyla bozulmuş ve irrasyonel bir düzen kurulmuştur. Kurumsal düzenlemeler aklın ilkeleriyle yeniden tasarlanırsa istikrarlı bir yapı oluşturulabilir. Muhafazakar siyasal düşünce, kurumları aynı zamanda insanoğlunun değerlerinin yansımaları olarak görür. Kurumların yozlaşmasının temel nedeni ise, insanlığın kurucu rasyonalist çerçevede hareket etmesinden kaynaklanmaktadır¹⁴. Çünkü toplumda düzen ve

¹⁰ Robert Leach, *British Political Ideologies*, Penguin Books Ltd., New York 1991, s. 95-96.

¹¹ Robert Nisbet, "*Muhafazakarlık*", çev. Erol Mutlu, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, (Der) Tom Bottomore ve Robert Nisbet, Ayraç Yayınları Ankara 1977, s. 118.

¹² Robert Nisbet, *Concept in Social Thought: Conservatism Dream and Reality*, University of Minnesota Press, Great Britain 1986, s. 30-32.

¹³ Michael Oakeshott, "*Rationalism in Politics*", *Cambridge Journal*, Vol.1, 1947, s.1-6.

¹⁴ Francis Graham Wilson, *The Case for Conservatism*, Penguin Books Ltd., New York s. 15-16.

istikrarın deneylerle ve aritmetik hesaplamalarla gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Kurucu akılla toplumu ve evreni düzenlemeye yönelik tasarımların, toplumları istikrarsız hale getireceği eleştirisini yapan muhafazakarlık aklın, önyargıdan bağımsız hareket edemeyeceğini belirtir. Muhafazakarlık önyargıyı; bireylerin değerleri, tecrübeleri ve tarihi birikimleri olarak tanımlar¹⁵. Kısaca insanoğlunun gelişim sürecinin yavaş olduğunu vurgulayan muhafazakarlık evrim, yavaş ilerleme ve sınırlı reformun insanlığın doğal durumunu yansıttığını belirtmektedir.

Muhafazakar Siyasi Düşüncenin Toplumsal Değişmeye Bakışı

Muhafazakar siyasi düşünce, aklın, ancak kendi hatasını bulmada yeterli olabileceğinden hareketle toplumda ilerleme, değişim, farklılaşma ve yenileşme gibi kavramlara temkinli yaklaşmaktadır. Toplumda varlığını sürdüren kurumların ve değerlerin devam ettirilmesi gerektiğini vurgulayan muhafazakarlıkta insani ilerleme ve değişimler ancak tarih süreci içinde ve geçmişi de içine alarak mümkün olmaktadır. Toplumsal dinamiği sağlayan değerlerin değiştirilmemesine özen gösteren ve toplumun ancak bu yolla içsel ve dışsal tehditlerden korunabileceğini belirten muhafazakarlık, toplumların yaşayabileceği ani değişimlerin maliyetini azaltmaya çalışmaktadır.

Değişme, gelişme ve ilerleme aklın otoritesine verilirse, aritmetik hesaplamalarla geometrik toplumlar ortaya çıkarak toplum kaosa sürüklenebilir. Gelenek ve önyargılarla hareket edildiğinde ise bireyler, anarşik eğilimlerini kontrol ederler. Reformla-değişimin farklılıklarına dikkati çeken muhafazakarlık, sürekli yenileşme durumlarının ilerleme adına mevcut yapıyı da yıkabileceğini ifade eder. Ona göre insanoğlunun dokusu nasıl tedricen tamamlanırsa, toplumda aşama aşama değişmelidir. Toplumun her katmanı değişimi sindirmelidir¹⁶. Çünkü insanların değişecek şeylerle ilgili uzlaşma içinde olmaları, değişecek şeylerin insanların deneyimleriyle alışkanlık haline getirmelerine bağlıdır.

Siyasi sorunların temelinin toplumdaki moral değerlerin zayıflaması olduğunu belirten muhafazakarlık siyaseti; kültürel çoğulculuk, adaleti anlama ve uygulama sanatı olarak tanımlar. Kültürel çoğulcu değerler bakımından muhafazakar siyasal tavır, değişimi reddetmez ama alışılmışın dışına çıkmanın yabancılaşmaya yol açacağı endişesini taşır¹⁷. Toplumun değişmeye ihtiyacı yoksa, değiştirmeye de gerek yoktur. Toplum otomobil gibi parçalardan oluşan bir bütün değil, ağaç gibi organik bir büyüme

¹⁵ Hasan Hüseyin Akkaş, *İngiliz Muhafazakar Siyasal Düşüncesi ve Edmund Burke*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2000, s.78-80.

¹⁶ KIRK, *Colliers Encyclopedia*, s.205.

¹⁷ ROSSITER, *International Encyclopedia of the Social Sciences*, s.290.

sahiptir. Burada devamlılıktan amaç statükonun sürdürülmesi ve bilineni, bilinmeyene tercih etmektir.

Muhafazakar siyasi düşüncede her toplum, kendine özgü değerlere sahiptir. Dolayısı ile toplumların gelişme ve değişme süreçleri de farklı olacaktır. Toplumların tamamına özgün evrensel bir gelişme süreci söz konusu olmamalıdır¹⁸. Örneğin Amerikan muhafazakarlığı sürekli bir değişimi savunurken, İngiliz muhafazakarlığı tedrici değişimi savunur. İstikrarlı ve sağlıklı bir medeniyetin devamlılığı onu oluşturan çeşitli değerlerin korunmasına bağlıdır. Kurucu rasyonalist düşünceden hareketle ilerleme ve eşitleme uğruna kurumsal farklılıklar yok edilirse zorbalıklar doğmaktadır. Ancak değişim, toplumun talebi haline geldiğinde toplum, geçmişin yaşanabilecek değerlerini yeniden ve yeni duruma uyumlu hale getirmeye çalışır. Böylece değişim ve ilerleme, geçmişin yıkıntıları üzerinde değil, restorasyonu (yeniden düzenlenmesi) üzerinden gerçekleşmektedir¹⁹. Örneğin Sir Robert Peel, Coleridge ve Disraeli gibi Tori yöneticiler köle ticareti, çocuk emeğinin yasaklanması, kömür yasası ve fabrika yasasının yeniden düzenlenmesi gibi bir çok yenilikleri gerçekleştirdiler. Disraeli sosyal reformları destekleyerek demokrasinin yolunu açtı²⁰. Muhafazakar Tori partisi milletvekili olan Peel'in başbakanlığı döneminde Katolik kurtuluşu, parlamento reformu, tahıl yasası gibi reformlar gerçekleşmiş ve toplumun siyasi ve ekonomik talepleri karşılanmıştır²¹.

Muhafazakarlık 18. yüzyıl Aydınlanma düşüncesinin temel dayanakları olan kurucu rasyonalizme ve bu düşüncenin şekillendirdiği ideolojilere, geçmişin değerlerini reddettiğinden dolayı karşı çıkmakta ve tedrici (evrimci) gelişmeyi (improvement) savunmakta, yine rasyonalizmin pratiği olan Fransız Devrimi ve Devrimin ortaya koyduğu eşitlik, özgürlük ve kardeşlik ilkelerine tepki göstermektedir²². Kısaca muhafazakarlık, toplumun ya da toplumda yapılacak her türden radikal taleplerin yıkıcı olabileceği endişesini taşıyarak, bireyden devlete bütün kurumsal yapılara ve bu yapıların devamlılığına önem verdiği ve toplumda ortaya çıkabilecek küçük ve yavaş değişimi, büyük ve ani olana tercih etmektedir.

Gelenek ve Tarih

Toplumsal düzen, bireylerin karşılıklı işbirliğine dayanır. İşbirliği, bireylerin yaptıkları işlerde alışkanlıklarını geliştirmekle ortaya çıkar.

¹⁸ BENTAN, *Encyclopedia Britannica*, s.372.

¹⁹ ROSSITER, *International Encyclopedia of the Social Sciences*, s.291.

²⁰ Rab Bennett, Roger King ve Neill Nugent, *The British Right: Conservative and Right Wing Politics in Britain*, Teakfield Ltd., Saxon House 1977, s.21.

²¹ George Townsend Warner, Sir C. Henry K. Merten ve D. Erskine Muir, *The New Groundwork of British History*, Blackie and Son Ltd., Book Two, London 1952, s.831-832.

²² LEACH, *British Political Ideologies*, s. 93-94.

Bireyin toplumla olan ilişkisinden doğan ve bireyde kendiliğinden ortaya çıkan alışkanlık, toplum tarafından bireye dikte ettirilmeden oluşan davranış, düşünce ya da hareketler, geleneği oluşturmaktadır. Muhafazakarlığın toplum düzeninin sağlanmasında en fazla önem verdiği kavramların başında gelenek vardır. Çünkü gelenek, adetlerin, alışkanlıkların, bilgi ve davranışların kuşaktan kuşağa iletilmesini sağlamaktadır. Gelenekler üretilmez, tarihi mirastan çıkarılır²³. Birey kendisini aşkın bir tarihle ilişkilendirdiğinde, geleneğin gücü devreye girmektedir.

Geleneğin temel niteliklerini süreklilik, tarih ve otorite kavramları ile açıklayan Lockyer, gelenek ve aklın fonksiyonlarının birbirleri ile bağdaşmaz olmadığını ve ikisi arasındaki ikilemin rasyonalitenin sınırlı tanımlanmasından kaynaklandığını söyler²⁴. Bu durumda rasyonalite, dini ve geleneksel değerleri yıkarak kendi otoritesini kurmaya çalışmaktadır. Halbuki muhafazakarlıkta rasyonalite, tarih ve gelenekle tanımlanır. Tarih ve gelenekten arındırılmış rasyonel düşünce, toplumda kazanılmış ve alışlagelen tüm değerleri yok ederek yeni bir otorite anlayışına zemin hazırlamaktadır²⁵. Halbuki otoritenin kullanımı, toplumun sahip olduğu değer yargılarından türemelidir.

Gelenek açısından muhafazakar görüş, liberal yaklaşımdan ayrılır. Liberallere göre gelenek, ilerlemenin önünde bir engeldir ve yeterli toplumsal gelişmeyi sağlayamamaktadır. Muhafazakarlık ise insanoğlunun bugünkü durumundaki gizeminin, geçmişin bilgeliğinde bulunduğu inanır. Gelenekler, bireylerin alışkanlıklarına dönüştürülerek, toplumdaki ilişkiler uyumlu hale getirilebilir. Çünkü gelenek, pratik yaşama yararlı olabilecek geçmişin değerlerini taşımaktadır. Gelenek, eylem ve düşünceleri uzlaştırarak heterojen bireylerin, toplumsal homojenliğini artırmaktadır. Akıl var olanı, gelenek ise, geçmişin deneyimini aktarır²⁶. Bu durumda geleneğin tecrübesi, aklın bencil hareket etmesini önler.

Burada muhafazakarlık, Aydınlanma rasyonalizminin evrene yönelik tasarımına gelenek yoluyla karşı çıkmaktadır. Akıl, eylemi şahsileştirir ama ona geleneğin değerleri yüklenirse, bencillik kaybolur. Bireye ait eylemlerde, tam bir bilinçlenme olmadığından, eylemin rasyonalize edilmesi durumunda geleneğin tehdit altında olduğunu söyleyen muhafazakarlık; toplumda uyum ve toplumsal kabullenmenin gerçekleşebilmesini, geleneğin toplumda sürdürülmesine bağlı olduğuna inanmaktadır.

²³ SCRUTON, *Conservative Texts: An Anthology*, s. 40-43.

²⁴ Andrew Lockyer, "Traditions As Context in the History of Political Theory", *Political Studies*, Vol.27, Nu.2, 1979, s.202.

²⁵ Hannah Arendt, *Geçmişle Gelecek Arasında*, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul 1996, s.129-134.

²⁶ MINOGUE, "Conservatism", *The Encyclopedia of Philosophy*, s.197.

Muhafazakar düşüncede tarih, somut ve tecrübeyle elde edilen bilgidir. Rasyonel tarihçiler mevcut olanı, geleceğin başlangıcı olarak değerlendirmekte, muhafazakarlar ise mevcut durumu, geçmişin devam eden tecrübeleri olarak görmektedir. Toplum; makine gibi parçaların ayrıldığı ve sonrada değiştirildiği bir araç değil, tarihiyle, geleneğiyle ve değerleriyle birbirleri ile ilişkili kurumları olan ve işlevselliğe sahip bir yapıdır. Tarihi, sosyal gerçekliğin aynası olarak gören muhafazakarlık, toplumların ne olduklarını öğrenmeden, nereye gideceklerini bilemeyeceklerini ifade etmektedir²⁷.

Muhafazakarlığın şimdiki anlamının ve geleceği tahmin etmenin imkansız olduğu düşüncesinden dolayı geçmişe, kutsamaya varan bir saygının gösterildiğini belirten Nisbet, doğal hakları reddetmeleri ve bireysel akıl yoluyla toplumsal düzeni kurmaya kuşku duymaları sebebiyle muhafazakarların, tarihe ya da geçmiş ile şimdiki birleştiren devamlılık ve gelenek çizgilerine başvurmalarının kaçınılmaz olduğunu ifade eder. Nisbet'e göre Burke'ün *geçmiş* ile *şimdi*, ek yeri olmayan bir örgüdür. *Biz (insanlar) esas olarak tarihsel geleneğin ürünüyüz* ifadesi, bütün muhafazakarları kapsayan bir düşüncedir²⁸. Tarih yoluyla gelenekler ve önyargılar aydınlatılarak, toplumların bilinçli hareket etmeleri sağlanmaktadır.

Kısaca tarihi olaylar çeşitlilik gösterse de, tarihin kendisinin gerçekliğini kabul eden muhafazakarlık, tarihi yöntemin doğru olarak kullanılmasının, zamana sabit olarak bakmak değil, var olan durumdaki değişimleri, geçmişe bakarak gözlemek olduğunu belirtir. İnsanlık, geleneğin değerlerinin, tarihin gerçekliği ile bütünleştiği bir kaynaktan beslenmelidir. Toplumsal yapılar, alışkanlıklar ve önyargılar kaynağını tarihten almalıdır. Kısaca muhafazakarlar tarihi, toplumsal olaylar ve kişilerin rastgele dizilişi değil, toplumsal geleneğin tarihi süreçte yavaş yavaş evrilen bir akıl biçimi olduğu düşünceye inanırlar. Böylece akıl, ancak aklın bağlı olduğu temelleriyle anlaşılabilir.

Otorite

Muhafazakar siyasal düşüncede otorite; birey, kurum ve devletin birbirleriyle ilişkilerini belirlemede ve iktidarı açıklamada önemli bir ilkedir. Otorite, toplumun katmanlarınca paylaşılmazsa iktidar tiranlaşabilir. Bundan dolayı bireyden devlete toplumun tüm kesimlerini yansıtacak aracı ve güçlü sivil örgütlere ihtiyaç vardır. Bir toplumda sivil örgütler güçlü değilse iktidar, kullananların elinde yozlaşabilir ve sosyo-politik düzen yıkılabilir. Otorite ile yükümlülüğün doğru orantılı olduğunu belirten muhafazakarlık, iktidarın sahip olduğu otoritenin hak ve sahip olmayanlara yönelik otorite

²⁷ NISBET, *Concept in Social Thought: Conservatism Dream and Reality*, s.26-27.

²⁸ NISBET, "Muhafazakarlık", *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, s.118.

kullanımının da meşru olduğunu söyler²⁹. Ancak bu durumda toplumsal düzen ve siyasal istikrar tesis edilebilir.

Muhafazakar siyasal düşüncede otorite, seçilen, verilen, hakkıyla kazanılan ve saygı gösterilen gibi farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Ayrıca otorite, bireyler arası bağı kuran önemli bir faktördür. Bağ kavramı, bireyselliği ortadan kaldırıp bireylerin algılamalarını içselleştirmektedir. Diğer bir ifadeyle insanlar, yaşadığı toplumun değer yargılarıyla dış dünyayı algılamaktadırlar. Birey kendini toplum, kurumlar ve geleneklerden farklı tanımlarsa, sivil düzen tehdit altına girebilir. Bu durumda bireyin hiyerarşik bağı kopar ve algılama içsellikten çıkar. Dışsal algılama, bireyler açısından düzeni soyutlamaya iter ve farklı eğilimlerle bireyler yozlaşabilir³⁰. Kısaca sevgi ve saygı yoluyla kurulan bağda ortaya çıkan otorite, insanlara uyulması gereken değerleri ve kuralları gösterir. İlk bağ ailede, sevgi ve saygı gibi ahlaki ve dini değerlere bağlı olarak kurulur.

Birey-Yönetim ilişkisi

Muhafazakarlık bireyleri, çevresi ve tarihinden koparan liberal atomist bireycilik yada onu, sınıf gibi kolektiviteler içinde tanımlayan sosyalist organik bireyciliği, geleneğin yükümlülük, sevgi ve saygı gibi değerleriyle yok etmeye çalışır. Böylece bireyler karşılıklı sözleşmeye bağlı olarak değil, sorumlulukları geçmişle bağlantılı olan dayanışmaya bağlı bireyler haline gelmektedir. Birey geliştikçe, sorumluluk alanları farklılaşır, yükümlülükleri artarak arzulanabilir bir özgürlük çerçevesi ortaya çıkmaktadır. Bireyin hiyerarşik bağ içerisinde sahip olduğu özgürlüğü ise, vazgeçemediği en temel hakkıdır³¹.

Muhafazakarlığın birey anlayışı, liberalizmin bireyin değerinin yüceltilmesi ve mükemmelliğine olan inanç ile sosyalizmin bireyi, kolektif bir bütünün parçası olarak tanımladığı düşüncelerden farklıdır. Muhafazakarlığa göre yaratılışı bakımından kötü olan insanoğlunun egosu üzerindeki sınırlamalar, onu iyi yapacaktır³². Muhafazakarlığın insanoğlunun doğasına ilişkin düşüncesi, onu kötü bir varlık olarak görmesi değil, insanlığın taşıdığı eksiklik nedeniyle, akli esas alan sosyo-politik pratiklerin yürütülemeyeceğine olan inancıdır.

Ayrıca liberal demokratik yönetim anlayışına tedirgin olan muhafazakar siyasal düşünce yönetimin, çıkarların temsil edilmesine ve temsil edilen çıkarlarla kamu politikalarının oluşturulmasına, adalet ve yasa

²⁹ NISBET, *Concept in Social Thought: Conservatism Dream and Reality*, s.48.

³⁰ Roger Scruton, *The Meaning of Conservatism*, Penguin Books Ltd., New York 1981, s.19-20.

³¹ Russell Kirk, *The Portable Conservative Reader*, Viking Penguin Inc., New York 1982, s.xxxii-xxxv.

³² Peter Viereck, *Conservatism From John Adams to Churchill*, Van Nostrand Reinhold Comp., Princeton 1956, s.18.

hakimiyetine dayanması gerektiğine inanır. Çoğulculuk, demokratik düzenin temel ilkesi ise de bu durum, hiçbir zaman yasa hakimiyetini ortadan kaldıracak güce sahip olmamalıdır³³. Muhafazakarlık demokratik toplum düzenini; insanların kendi aralarında gerçekleştirdikleri bir yapı değil, yaşayanların gelecektekilerle de bağını kurarak sahip oldukları moral bir düzen olarak tanımlar³⁴. Çünkü muhafazakarlık, bireysellik, oy kullanma, seçim, sivil toplum örgütleri, hak, özgürlük ve eşitlik gibi demokratik toplumun temel ilkelerinin ancak tarihi süreçte ve toplumun geleneksel ve moral düzeninde tanımlanabileceğini belirtmektedir.

Mülkiyet

Mülk edinme, bireylere sosyal yaşamda güven vermektedir. Muhafazakar düşüncede özgür bir toplumun en önemli göstergesi, mülkiyet noktasında ortaya çıkmaktadır. Mülkiyet, kazanımlardan ziyade atalardan devralınan ve torunlara aktarılacak olan bir emanettir. Bireylerin toplumdaki özgürlüğünü yansıtan, sivilleşmeyi artıran ve yönetme erkine sahip olanların tiranlaşmasını önleyen mülkiyet; bireylerin, toplumun ve kurumların birbirleriyle olan ilişkilerinin belirlenmesinde de önemli bir etkidir³⁵. Özel mülkiyet, yönetimin tiranlığına, bireylerin yabancılaşmasına, ailenin yok olmasına, geleneksel değer ve kurumların yozlaşmasına karşı savunulur. Çünkü bireylerin ilk etkileşimleri, gelişmeleri, ödev ve yükümlülükleri aile içinde belirlenmektedir. Muhafazakarlık özel mülkiyeti aileye vererek, hem onu topluma karşı sorumlu tutmakta, hem de kurum ve devletin baskıcı uygulamalarına karşı korumaktadır.

Muhafazakarlık özel mülkiyeti geleneğin sürdürülmesi açısından da önemsemektedir. Birey, geleneğin kendisine yüklediği bilinçle hareket etmelidir. Mülkiyet sahibi olan birey, esasen emanetçidir. Çünkü bireyler, sahip oldukları mülkiyet kadar yükümlü ve yükümlü oldukları kadar da özgürdürler. Yükümlülük arttıkça, özgürlük somutlaşmaktadır³⁶. Arthur mülkiyeti, geleneğin aktarımı olarak görür. Bir toplumda mülkiyetin canlı kalabilmesi için özgürlük ve yaşamın şart olduğunu söyler. Mülkiyet korunursa, özgürlük güvence altındadır. Özgürlüğün güvende olması, yaşamın güvenliğini sağlar³⁷. Muhafazakar düşünce, mülkiyete sahip olan bireyin, onu kullanmada sorumsuz olamayacağını çünkü mülkiyetin, bireyin yaşamı ile sınırlandırılmayacağını belirtmektedir.

Muhafazakar siyasal düşünce, mülkiyetin temelindeki eşitsizliğin kaçınılmaz olduğunu kabullenir. Sosyalizm eşitsizliğin kaldırılmasını, özel

³³ WILSON, *The Case For Conservatism*, s.19-22.

³⁴ AKKAŞ, *İngiliz Muhafazakar Siyasal Düşüncesi ve Edmund Burke*, s.89.

³⁵ WILSON, *The Case For Conservatism*, s.75.

³⁶ LEACH, *British Political Ideologies*, s.101-102.

³⁷ Arthur AUGHEY ve diğerleri, *The Conservative Political Tradition In Britain And the United States*, Dickinson University Press, New Jersey 1992, s.57.

mülkiyetin yok edilmesinde görür ve bireyin eşitliğini, kollektivist açıdan tanımlar. Liberalizm ise özel mülkiyete, sınırsız bir koruma hakkı getirerek onu güçlendirmekte ve sermaye birikimi yoluyla mülkiyetin küreselleşmesini savunmaktadır. Muhafazakarlık ise özel mülkiyetin korunmasını ister ama mülkiyetin bireyler tarafından, diğerleri üzerinde bir baskı kurma aracı olmasına karşı çıkar ve devletin bu durumda müdahale etmesini meşru görür. Devletin, özel mülkiyete sınırsızca müdahale etmesi durumunda ise muhafazakarlık, mülkiyetin yozlaşacağını söyler. Ayrıca bireylere sınırsızca mülk edinme hakkı verilirse, -serbest piyasa sisteminde olduğu gibi -bireylerin özel alanda tekelleşmeye giderek mülkiyeti yok edeceği gerekçesiyle kapitalizme ve kapitalist küresel örgütlere karşı çıkan muhafazakarlık, toplumun yoksullaştığı kriz döneminde, Keynesci ekonomi politikaları destekleyerek devletin, refah amaçlı örgütlenmesini olumlu karşılarsa da³⁸ ekonomik işlevin, toplumun kendi ilişki sürecinde ve topluma bırakılarak devam ettirilmesini savunur.

Kısaca sosyal dayanışmayı sağlayan özel mülkiyete, müdahale edilmemelidir. Çünkü muhafazakarlık; özel mülkiyetin kurumsallaşmasını, toplumsal istikrarı sağlamada önemli bir etken olarak görmektedir. Mülkiyet; bireye, kuruma ve devlete sorumluluk yüklemekte ve bireyin bağımsızlığını garanti etmektedir. Mülkiyet aracılığıyla geleneğin değerleri, geleceğe taşınmaktadır. Ayrıca özel mülkiyetin korunması, toplumda sivilleşmeyi artırmakta ve bireylerin kimliklerinin yozlaşmasını önlemektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Muhafazakarlık, toplumda örf-adetlerin alışkanlık haline gelerek geleneği oluşturmasını ve toplumda sürdürülmesini amaç edinir. Ancak toplumda çeşitliliği arz eden geleneklerin hangisi ya da hangileri bireylere referans olacaktır? Birbirleriyle çelişki içinde olan birçok gelenek varsa, bunların hangisi doğru ve bu nasıl, kim tarafından belirlenecektir? Geçmişte yaşanan tecrübelerin mevcut durumda yanlış olduğu nasıl tespit edilecek ve kim karar verecektir? Muhafazakarlığın referanslarından olan geleneğin belirsizliği ve bir gelenek tanımının yapılmasındaki zorluğa rağmen muhafazakar siyasal düşüncenin, statik bir yapı ve tutucu bir düşünce olarak tanımlanması güçtür. Çünkü muhafazakarlık, toplumda tutulması gereken veya gerekmeyen değerlere, toplumun refleksleriyle ulaşmaya çalışır. Oysa tutuculuk, toplumun muhafaza edilmemesi gereken değerleri körü körüne korumaya çalışmaktır.

Muhafazakar siyasal düşünce *laissez-faire*'ci ruhu ve kamusal mülkiyet düşüncesini reddeder. Mülkiyeti, geçmişten devralınan ve geleceğe emanet edilecek olan değerler bütünü olarak görmekte ve eşitsizliğin, kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Muhafazakarlık mülkiyeti, bireylerin

³⁸ SCRUTON, *The Meaning of Conservatism*, s.94-96.

devlet karşısındaki sigortası olarak görürse de, mülkiyete yüklediği mistik değerler, bireylerin sahip oldukları mülkiyet üzerindeki kullanma haklarını sınırlandırmaktadır.

Muhafazakarlık; bireyden devlete tarihi süreçte ve yaşanan alışkanlıklarla devam eden geleneksel yapılar ve bu yapılardaki hiyerarşik düzenin, modern demokratik toplum birimlerinin meşruluğunu sağlamak için devam ettirilmesini savunur. Modern yaşamda sivil örgütleri, birey-devlet ilişkilerine meşruiyet kazandıran en önemli faktör olarak görür.

Muhafazakar düşüncenin günümüz demokratik toplum düzenlerini kabul etmesi, demokrasinin temel ilkelerinin toplum hayatında uygulanması gerektiğini kabul etmesi anlamına gelmemelidir. Muhafazakarlığın gelenek, tarih ve insanın mükemmelsizliği gibi temel dayanakları esasen demokratik toplum yapılarını ve ilkelerini dışlayan bir durumdur. Ayrıca kim, nasıl ve neyin geçmişten alınacağı ve bunların mevcut durumda nasıl yaşanacağını belirlenememesi nedeniyle, yüzyıllardır insanoğlunun mücadele ederek kazandığı değerlerin ne şekle dönüşeceğini tahmin edebilmek güçtür.

Muhafazakarlık, değişimi reddetmez ve bazı durumlarda değişimin kaçınılmaz olabileceğini vurgularsa da, aklın mükemmelsizliğine olan inancından dolayı değişime ve ilerlemeye kuşku duymasını onu, birey temelli ideolojilerden ziyade kolektivist ideolojilere daha fazla yaklaştırmaktadır. Muhafazakar siyasal düşünce, toplumların tarihi süreçte edindikleri birikimleri rasyonalize etmeye, statükoyu savunmaya ve mevcut mülkiyet ilişkilerini sürdürmeye çalışması nedeniyle Eccleshall, muhafazakarlığı, yöneten sınıfın ideolojisi olarak değerlendirmekte ve sınıf çıkarlarını temsil ettiği iddiasında bulunmaktadır³⁹.

Muhafazakar siyasal düşünce, bütün uluslara evrensel bir siyasal düzen getirmediği için doktrin değil, tavır olduğunu belirten Riff'de, muhafazakarlığın siyasal sisteme en önemli katkısının, toplumun dinamizmini sağlayan refleksleri ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Ona göre kapitalizm, bireylerin özgürlük hakkını korumaya almakla, özgürlüklerini yok etmiştir⁴⁰. Dolayısıyla korumacı ve hatta tutucu olan muhafazakarlık değil, kapitalizmdir.

Muhafazakar siyasal düşünce geçmiş ve mevcut olanın seçkin değerlerini referans alması nedeniyle apolitik bir niteliğe sahiptir. Bir diğer ifadeyle geçmişin değerleri ve sembolleriyle birey-toplum ilişkilerini yeniden tanımlayarak onları, rasyonel politik düşünceden uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Muhafazakarlık, liberalizm ve sosyalizm gibi bir ideoloji değilse de parti programları, politikacıların söylemleri ve uygulamalarından

³⁹ MINOGUE, "Conservatism", The Encyclopedia of Philosophy, s.89.

⁴⁰ M. A. Riff, "Conservatism", Dictionary of Modern Political Ideologies, Manchester University Press, 1987, s.67-71.

hareketle bir yönetim felsefesi olarak değerlendirilebilir. Bir modern muhafazakar teoriden bahsedilecekse bu, Edmund Burke'ün 1790 Kasım'ın da yazdığı *Fransız Devrimi Üzerine Yansımalar* adlı esere dayanmak durumundadır⁴¹. Çünkü Burke ve onu takip eden gelenek, modernleşmenin toplumda yaratabileceği olumsuzlukları, geçmişin değerleriyle önlemeye çalışarak ani değişime karşı ılımlı reformu savunmuş ve muhafazakar teorinin referansı haline gelmiştir.

Muhafazakar siyasal düşünceyi tanımlayan tüm bu niteliklerin aynı zamanda eleştirilebilir olmalarına rağmen muhafazakarlığın, toplumdaki radikal ideolojileri ehlileştirmeye çalıştığı ve bu yönüyle toplumsal yaşama önemli bir katkı sağladığı söylenebilir. Çünkü muhafazakar siyasal düşünce yeryüzünde cennet vaat eden ideolojilerin ütöpik ve radikal olduğunu iddia eder. Soyut teoriyi reddeder. Tümdengelimci yöntemi değil, somut, tarihi ve tümevarımcı yöntemi kullanır. Siyaseti, yanılma-deneme veya deneylerle değil, deneyimlerle tanımlar. İnsanın doğası kötü olsa da, iyi şeyler yapabileceğini kabul eder. Aklın sınırlı olması nedeniyle, kurumların sahip oldukları değerlere ve toplumun sembol, ritüel ve önyargılarına önem verir. Çoğunluğun yönetiminin yanılabileninden hareketle, yasa hakimiyetine dayalı sınırlı ve dengeli bir iktidar yapısını önerir. Kısaca muhafazakarlık, toplumsal refleksleri harekete geçirerek toplumun ilerleme ve değişim yöntemlerini toplumların kendilerince bulmasını savunan bir siyasal düşüncedir.

KAYNAKÇA

1. AKKAŞ, Hasan Hüseyin, İngiliz Muhafazakar Siyasal Düşüncesi ve Edmund Burke, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir 2000.
2. ARENDT, Hannah, Geçmişle Gelecek Arasında, çev.Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul 1996.
3. AUERBACH, M. Morton, The Conservative Illusion, Columbia University Press New York.
4. AUGHEY, Arthur ve diğerleri, The Conservative Political Tradition In Britain And the United States, Dickinson University Press, New Jersey 1992.
5. BENNETT, Rab, KING, Roger ve NUGENT, Neill, The British Right: Conservative and Right Wing Politics in Britain, Teakfield Ltd., Saxon House 1977.
6. BENTON, William, "Conservatism", Encyclopedia Britannica, Vol.6, Chicago, 1966.

⁴¹ Frederick M. Watkins, "Conservatism", The Encyclopedia Americana, International Edition, Vol.7, Grolier Incorporated, 1982, s.638-639.

7. ÇİĞDEM, Ahmet, Aydınlanma Düşüncesi, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.
8. KIRK, Russell, The Portable Conservative Reader, Viking Penguin Inc., New York 1982.
9. KIRK, Russell, "Conservatism", William D. Halsey, Collier's Encyclopedia, Crowell-Collier Educational Corporation, Vol.7, 1970.
10. LEACH, Robert, British Political Ideologies, Penguin Books Ltd., New York 1991.
11. LOCKYER, Andrew, "Traditions As Context In the History of Political Theory", Political Studies, Vol.27, Nu.2, 1979.
12. MINOGUE, Kenneth, "Conservatism", The Encyclopedia of Philosophy, (Edit) Paul Edwards, The Macmillan Company And The Free Press, Vol.2, New York 1967.
13. NISBET, Robert, "Muhafazakarlık", çev.Erol Mutlu, Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi, (Der) Tom Bottomore ve Robert Nisbet, Ayraç Yayınları, Ankara 1977.
14. NISBET, Robert, Concept in Social Thought:Conservatism Dream and Reality, University of Minnesota Press, Great Britain 1986.
15. OAKESHOTT, Michael, "Rationalism in Politics", Cambridge Journal, Vol.1, 1947.
16. RIFF, M. A., "Conservatism", Dictionary of Modern Political Ideologies, Manchester University Press, 1987.
17. ROSSİTER, Clinton, "Conservatism", Intenational Encyclopedia of the Social Sciences, (Edit) David L. Sills, Crowll-Collier and Macmillan Inc., Vol.3, 1968.
18. SCRUTON, Roger, Conservative Texts An Anthology, St. Martin's Press, New York 1991.
19. SCRUTON, Roger, The Meaning of Conservatism, Penguin Books Ltd., New York 1981.
20. VIERECK, Peter, Conservatism From John Adams to Churchill, Van Nostrand Reinhold Comp., Princeton 1956.
21. WARNER, George Townsend, MERTEN, Sir C. Henry K. ve MUIR, D. Erskine, The New Groundwork of British History, Blackie and Son Ltd., Book Two, London 1952.
22. WATKINS, Frederick M., Conservatism", The Encyclopedia Americana, International Edition, Vol.7, Grolier Incorporated, 1982.
23. WILSON, Francis Graham, The Case for Conservatism, Penguin Books Ltd., New York.